

Արդի Հիւմանիզմը իր սկզբնաւորութեան, մօտ եղաւ քրիստոնէութեան, խմբի գլխաւորաբար երկու աղբիւրներէ՝ հնութեանէն և քրիստոնէական կրօնէն։ Ստեղծագործ և սքանչելի եղաւ իր գործերուն մէջ, հաւատքին մօտ ըլլալու իր չափովը, սակայն երբ պարպեց հոգեկան խորքը իրմէն, ծանծաղեցաւ և վատասեռեցաւ։

Այժմու Հիւմանիզմը փրթած է քրիստոնէութենէն։ Բարեկարգութիւնը ուրիշ երես մը Ռեմեանսից, ծնաւ Հիւմանիզմէն, զնոր մարդու և պատմութենէն, ուր գերութեան խողով չափով ցեղային խառնուածքներ, սակայն Ռեմեանսը բողոք մը, ապստամբութիւն մը չէ, այլ յառաջդրութիւն մը ստեղծող մաքրին, մինչդեռ Բարեկարգութիւնը (Reformation) աւելի ապստամբութիւն մը և բողոք մըն էր, քան կրօնական ստեղծում մը, և առաջնորդեց պատմութեան եղափոխութիւնը դէպի դրապաշտութիւն, ընկերավարութիւն և անիշխանութիւն։ Այս բոլորը սոցիալիստական հոգեւորներ են միայն Ռեմեանսէն, և ոչինչ ունին ստեղծագործ։ Պէտք է դառնալ դէպի Միլին դար, որ պիտի տանի մեզի քրիստոնէութեան զետիւն իրական ստեղծագործութիւններու աղբիւրին։

Արդի ոգին նորէն կը դառնայ յունական պաշտամունքին, Ֆիզիք գեղեցկութեան հրապոյրներուն, բայց իրեն կը պակասի այն հրաշք ոգին որ քրիստոնէութեան է, Միլին դարերուն արտայայտուած, այն սուրբ խնդրը, որ կը միաւորէ բոլոր կարելիութիւններն ու առաքինութիւնները, զանոնք երկնքին տանելու կամ երկայնացման հանելու համար։

Գեղեցիկին սպառք, սպասն է Աստուծոյ, և մենք պէտք է պատրաստենք զգեցիկը արտայայտելու նոր արուեստ և նոր շրջան, յարգարելու մեր միտքը աստուածային ճառագայթման, և թող չտալու որ աշխարհը և չարիքը խլեն կամ աղարտեն այս թանկագին, սուրբ և ճշմարիտ իմացումը մեր մտածումէն ու հոգիէն։

Ե.

ՏԵԻԱԿԱՆ ՇՐՈՇՔԸ

(Մատ. ԺԲ. 38-45)

Անբարոյ ազդեցութիւններէ տառուած եւ իմացական յոխորեմանի տարուեան ենթակայ մարդիկ են միայն որ բացառիկ եւ հրաշալի ապացոյցներու անհրաժեշտութիւնը կը ցուցնեն պայման կամ միջոց՝ իրենց հաւատքին ամրապնդումին։

Պարզ սրէի տէր եւ բարի հոգիներու պայծառամտութիւնը ունեցող անձինք, այսինքն կեանքի եւ բարոյականի ժառանգութիւնը դարե դար իբարու փոխանցող սերունդներ, երբեք չեն խորհիւր այդպիսի պահանջկոտութեան մը վայ։

Արդարեւ, բնութիւնը՝ իր անհուն եւ ալլազան գեղեցկութիւններովը, տեղեւորական կեանքի յօրինուածք՝ իր սքանչելի եւ անսասան օրհններովը, միտք, այսինքն իմացական կարողութեան դրութիւնն ամբողջ՝ իր անչափելի խորութիւններովը, սիրք՝ մարդուն մէջ գոյստնուած զգացումի այդ ներհմաշարժ, կեանքի ամենեւնի հասարակ երեւոյթներն իսկ — ցորենահասի մը ընձիւղիլը եւ բիթեղնիկի մը քեւերուն նկարուածքը — հրաշքներ են, որոնք միտք աւելի կը մեծցնեն Աստուծոյ խորհուրդը մեր հոգւոյն մէջ։

Նա որ գիտէ ունկնդրել եւ դիտել, անհասանելի մեծութեան մը եւ անկեղծելի իմաստութեան մը փաստն ու հետքը պիտի տեսնէ եւ լսէ ամեն կողմ. ու Աստուծոյ մրտաձուլ պիտի բազմի անոր հոգեւոր մէջ՝ իրեն բարութեան ստեղծագործ ոյժ մը. իսկ անոնք որ, անկարող՝ խելամեղու ամեն վայրկեան տեղեւոր յեղափոխող տեսլական հրաշքի իմացումին, չեն կրնար լեցուիլ Գերագոյնին խորհուրդովը, պիտի նմանին ամառի այն յարկերուն, ուր, լուրքեան եւ խաւարին մէջ, երկիւղին եւ տոկոսումին ոգին կը խամեցնէ կեանքի ամեն յոյս ու բողբոջում։

* ԱՐԵՏԱՐԱՆԻ ՃՈՐՏԵՆ *